

SCORESBYSUND KOLONIEN . I

Af Ejnar Mikkelsen

Ved s/s „Grønland“'s afgang fra København i 1924 til det lidet kendte og vældige Scoresbysundområde havde jeg ingen andre direktiver fra Grønlands Styrelse, end at kolonien skulle anlægges så nær yderkysten som mulig af hensyn til den lettest mulige fremtidige besejling, men dog også så nogenlunde beskyttet mod dønninger og isdrift såvel inde fra fjorden som fra selve ishavet. Dertil krævede man nogenlunde jævne arealer til koloniens bygning samt let adgang til godt vand fra en nærliggende sø eller bræelv.

Det var ikke helt små krav at stille til en lokalitet i et lidet kendt og vældigt fjordområde omtrent af samme areal som Danmark, og dertil måtte jeg endda føje det efter min mening ikke mindst vigtige krav, at der ved den valgte lokalitet også måtte kunne findes det absolut nødvendige for kolonisternes trivsel: en overvejende sandsynlighed for gode fangstforhold indenfor en rimelig afstand fra bopladsen.

Kravene til kolonipladsens beliggenhed var således store og vidt forskellige, og kunne de ikke opfyldes måtte koloniseringsplanen opgives. Og ansvaret for planens rigtige gennemførelse og kolonisternes fremtid var mit og mit alene – hvilket jo som regel er pionerernes lod.

Ved afrejsen fra København kendte man kun et eneste sikkert overvintringssted i det vældige fjordområde, nemlig Danmarks Ø, hvor C. Ryder havde overvintret i 1891–92. Men øen ligger desværre ca. 160 km inde i fjorden, og en let og sikker årlig besejling af en boplads så langt inde i den isfyldte storfjord måtte betragtes som udelukket.

Vi måtte derfor være forberedt på at besejle længere kyststrækninger i Scoresbysund i håb om at finde et sted, hvor et skib kunne ligge opankret nogenlunde trygt, og hvor det omliggende land, samt fangstforholdene på havet, opfyldte kravene til anlæggelsen af en koloni med en nogenlunde betrygget fremtid.

Man kendte kun meget lidt til beliggenheden af de fangstområder, hvor de forsvundne ureskimoer havde kunnet fremskaffe tilstrækkelige fødemidler til deres fami-

liers behov, og måtte vejledes til disse pladser ved de få og delvis usikre oplysninger, der forelå om fortidige bopladser i Scoresbysund. Der var som omtalt en sådan boplads på Danmarks Ø, men den måtte lades ude af betragtning på grund af afstanden fra yderkysten. Andre større fortidige bopladser kendte man kun på Kap Tobin og Kap Steward, men Kap Tobin måtte formentlig helt udelukkes som brugbar, udsat som den måtte være for isdrift og dønning udefra, hvorfor man på forhånd måtte opgive dette tilsyneladende så gode fangststed som basis for en grønlandsk koloni i Scoresbysund. Og adgang til godt vand, var der absolut ikke.

Af andre kendte bopladser var der kun Kap Steward tilbage, sikkert en god fangstplads at dømme efter de mange sammensunkne hytteruiner som Scoresby jun. fandt ved anduvningen af stedet i 1822. Jeg mente derfor, at Kap Steward bød de bedste vilkår som kolonisteds, hvis vi kunne finde en beskyttet bugt i nærheden af de sammensunkne hytter, og satte derfor vort håb og kurs til og mod dette sted.

Kort efter anduvningen af Kap Tobin blev „Grønland“ i fuldstændig stille vejr grebet af en hvirvelstrøm og var et værgeløst bytte for en voldsom omend kortvarig isskruning, der syntes at måtte kuldaste alle vore forhåbninger om at kolonisere Scoresbysund, da „Grønland“ i heksekedlen af strøm og is mistede roret og led andet alvorligt havari.

Den påtænkte undersøgelse af forholdene ved det fjerne Kap Steward måtte straks opgives som fuldstændig uigennemførlig med et skib uden ror, men det lamrende havari viste sig dog trods alt at være en lykke i en såre ildevarslenende forklædning, da det tvang os til at opgive alle forudlagte planer og i vor nød undersøge den nærmeste omegn for muligvis dér at finde det, som *måtte* findes, hvis koloniseringsplanen skulle reddes: en havn ved et passende landområde til koloniens bygninger, samt det mindst lige så nødvendige – gode jagtmuligheder og sikker vandtilførsel for størstedelen af året.

Kun en halv snes kilometers vandring mod nord på fladstrand fra det sted, hvor vi led det svære havari, fandt vi alt det, som vi havde ventet at skulle bruge vort skib til at finde. Og på denne korte vandring, som vi ikke havde haft nogen som helst grund til at vente os noget af, så vi mange teltringe og en del husruiner, sikre beviser for, at ureskimoerne måtte have haft mangeårigt ophold i denne egn, og vi kunne således håbe, at der her måtte have været gode fangstforhold i en fjern fortid, og vel derfor også endnu.

Vi så mange spor af moskusokser på vor korte vandring, rensdyr-gevirer spredt overalt i terrainet, mange rævefælder, og nær kysten hørte vi store flokke af hvalros, såvel i vandet som dasende på stranden i den varme sol.

Og så stod vi pludselig ved det, som vi havde ventet at skulle farte viden om med skib for at finde: en dyb indskæring i kysten, en sikker havn for et isdrevet skib.

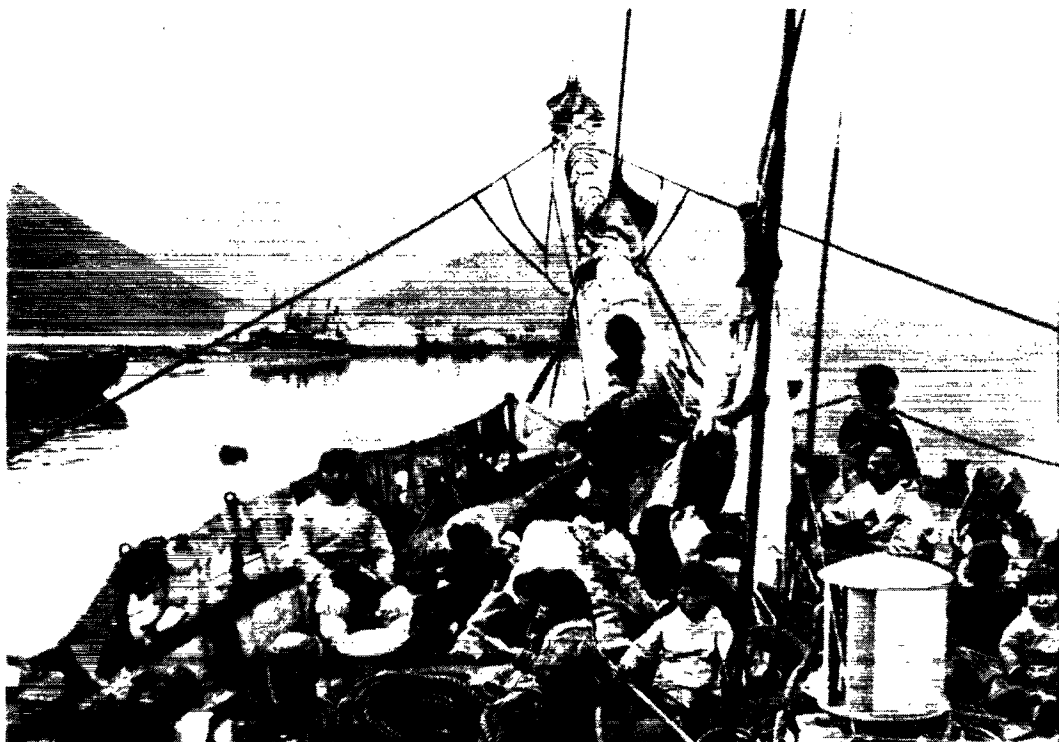

Foto: Janus Sørensen

*Den 22. september 1925 afrejste ca. 70 østgrønlandere
fra Angmagssalik med GUSTAV HOLM, som tre dage senere anløb Isaffjord.
Under opholdet her nyder kvinder og børn tilværelsen på skibets dæk.*

Og henover fjordarmens blanke havspejl lød bruset fra en stor elv, som på den modsatte kyst skar sig gennem et landområde, med tilsyneladende meget store og nogenlunde flade arealer, hvor en så passelig by kunne opføres.

Det dystre uheld ved Kap Tobin havde gjort vor søgen efter en havn og byggepladser, efter ureskimoernes gode fangstområder, kort og heldig, og omend grønlandere og danske siden hin ulykkesdag har fulgt hver fodsbred af Scoresbysunds kyster, enten pr. skib, motorbåd eller kajak, har man intet sted fundet tilsvarende gode forhold for et kolonianlæg i Scoresbysund, som vi fandt det i et af mit livs mørkeste timer.

I henhold til aftale med Grønlands Styrelse havde angmagssalikernes ven, den mangeårige bestyrer af Angmagssalik kolonien, Johan Petersen, udpeget de fangstmandsfamilier, der efter hans skøn var bedst egnede som kolonister, der i fuld tillid til vore forsikringer om gode fangstforhold i det nye og fjerne land, var rede til, under nogenlunde betryggende kår, at vove springet fra gammelkendte egne til det for dem så absolut ukendte Scoresbysund, ca. 1000 km længere mod nord.

I slutningen af august 1925 afsejlede s/s „Gustav Holm“ fra Angmagssalik til Scoresbysund med 70 voksne og børn, alle fuldblods østgrønlandere, og særdeles nøjsomme passagerer, medbringende alt hvad de ejede og havde: konebåde, kajaker, fangstgrejer og husgeråd samt slæder og hunde. Johan Petersen havde påtaget sig at bestyre denne koloni i det første vanskelige år, og den fremtidige handelsbestyrer, vestgrønlanderens Henrik Høegh samt overkateket Sejer Abelsen med familier (ialt 15 personer) var også med skibet, der med et samlet passagerantal på 86 personer – voksne og børn – samt skibets faste besætning, var så godt belagt, at mange måtte holde til i lastrummet, og en særlig nøjsom familie havde endog fundet en tryk plads i en af skibets redningsbåde.

Det blev en begivenhedsrig rejse for de primitive østgrønlandere, der oplevede særsyn, som de dog tog til indtægt med største ro, uden at kunne forstå dem. De havde aldrig før været ombord på et skib i søen og undrede sig meget over at se den store umiaqsuak (skib) bevæge sig hurtigt hen over havet uden noget synligt fremdrivningsmiddel, hverken årer eller sejl. De satte vel næppe maskinens taktfaste slag eller røgen, der væltede ud af skorstenen, i forbindelse med et fremdrivningsmiddel, omend nogle særligt udvalgte havde været nede i maskinrummet og set dette forunderlige larmende og hvæsende monstrum af jern, passet og plejet af mænd, hvoraf nogle havde travlt med at skovle sorte og støvede „sten“ ind i et glødende hul.

Da overkateketen skulle have ret til at udføre kirkelige handlinger i Scoresbysund, måtte han præstevies, og skibet anløb derfor Isafjord, hvor en dansk biskop skulle forestå præstevielsen. Isafjord var en kæmpeby i østgrønlandernes øjne, med ufattelig mange store huse, og ingen østgrønlander havde kunnet tænke sig til så store menneskemasser, som de så overalt i byen.

Det største af mange særsyn i Isafjord var dog vistnok en kasseret fordvogn med overbygget chaufførsæde, i østgrønlandernes øjne en slædelignende tingest, der kunne bevæge sig meget hurtigt uden hunde eller anden synlig trækraft. Fordvognen blev stillet til rådighed for grønlanderne, der frydede sig over at kunne køre gade op og gade ned med tætliggende butikker, fyldte med de mærkeligste ting og sager, som de aldrig før havde set eller tænkt mulige.

Da præstevielsen var vel overstået, fortsattes den begivenhedsrige rejse, og den 4. september 1925 anduede „Gustav Holm“ Scoresbysund i strålende vejr. Og spændingen var stor blandt kolonisterne – hvis fremtidige land lå for boven, hvad ville det bringe dem?

Angmagssaliks bestyrer gennem mange år, Johan Petersen, indvilgede 1925 i at rejse til Østgrønland for at organisere og midlertidigt lede koloniseringen af Scoresbysund. Her ses han i samtale med »stammens ældste« under sejladsen til Isafjorden. →

Foto: Janus Sørensen

Kolonisterne havde dog allerede fået et ganske godt indtryk af fangstforholdene, da de i munden af fjorden havde set et par bjørne på en isflage, en hvalros eller to på en anden, og de var falden i forundring over de myriader af teister, søkonger og alke, som i store flokke fløj ud over havet fra Kap Brewsters tæt besatte fuglefjelde, en fuglerigdom, de slet ikke havde kendt til i Angmagssalik. Der var også mange sæler i havet, og skarpøjede fangstmænd opdagede en lille flok narhvaler nær kysten ved Kap Tobin.

Grønlandernes forventninger var store, medens skibet langsomt og forsigtigt nærmede sig land, hvad ville de kunne se og opleve derinde på stranden, hvor de nyopførte træhuse lyste i solen. Ville de, som på Island, se umuligheder, der dog var mulige, se ting og sager, som den menneskelige hjerne slet ikke kunne fatte? De havde allerede på rejsen oplevet så meget, som de i de kommende lange vinteraftener kunne lade gå videre til deres efterkommere, der ville lytte til de sælsomme beretninger, som de selv som børn eller unge havde lyttet til gamle mænd i Angmagssalik, der kunne fortælle utrolige historier fra forlængst svundne tider – som f. eks. den gamle Maratse, der så ofte havde fortalt åndeløst lyttende husfæller om et mærkeligt dyr, et uhyre med meget spidse horn og et vældigt hovede, og klædt i en pels, der næsten skjulte benene, et dyr, der levede i et meget fjernt land, hvor angmagssalikerne forfædre havde jaget det for længe, længe siden, et mærkeligt stedfast væsen, der fra at kunne være urokkelig som en kæmpemæssig sten, pludselig kunne gøre et udfald mod en fangstmand og spidde ham på de spidse horn, et væsen som ingen østgrønlander nogensinde havde set, omend enhver kendte dets navn: Umingmaq (moskusokser), havde forfædrene kaldt det.

Da kolonisterne satte foden på land, var de naturligvis meget spændte på, hvad de nu ville opleve, og så da noget, som lignede en stor, brunsort sten blive levende og gå dem langsomt i møde: en umingmaq, et levende sagndyr, der foretog et lynhurtigt udfald mod en dristig jæger, som med riffel i hånd nærmede sig dyret og slog det ned. Da sagndyret var dræbt og parteret indså kolonisterne med glæde, at skulle havfangsten nu og da svinge af en eller anden grund, var der vel nok flokke af det absolut uventede dyr på land, som kunne dræbes og give en sulten befolkning såvel større mængder saftigt kød at spise, som langhåret skind til værn mod den strenge vinterkulde.

For kolonisterne må det så sandt have været en højst besynderlig oplevelse at møde et sagndyr fra en fjern fortid, vel nok noget nær hvad vi andre ville føle ved at se en lyslevende dinosaur komme vraltende hen ad vejen.

Kolonisterne trængte såmænd også til en hel del opmuntring, thi en meget uhyggelig blind passager havde sneget sig ombord på „Gustav Holm“ i Isafjord og åbenbarede sig først ved ankomsten til Scoresbysund i form af en meget ondartet influ-

Kun én gang om året blev de to østgrønlandske kolonier besøgt. og ganske naturligt strømmer kajakker og tæt bemandede konebåde ud til skibet for at hilse på nyankomne passagerer og spørge nyt fra omverdenen. Foto: Janus Sørensen

enza epidemi, som angreb alle kolonisterne, og inden epidemien ophørte, havde den farlige sot kostet fem voksne og et barn livet.

Da influenzaen havde udraset, og de gode ernæringsforhold havde gengivet kolonisterne deres kræfter og livsmod, anbragtes fire familier på Kap Steward i nybyggede huse og tre på Kap Hope. På Kap Tobin, som skønnedes at yde de bedste fangstmuligheder, tog fire familier de dér opførte huse i besiddelse. Og på selve kolonipladsen, som lå lidt dårligere for fangsten end de tre andre steder, havde vi opført et stort hus, som i begyndelsen måtte afgive bolig til såvel handelsbestyreren og præsten med familier og yderligere rumme en mindre butik. Til delvis hjælp for administrationen var der på kolonipladsen også opført to huse til to fangstfamilier, og dermed var kolonisterne foreløbig placeret over et større område med forventet gode fangstmuligheder.

De første kolonister i Scoresbysund, ialt 13–14 fangerfamilier, havde så sandt grund nok til at undre sig over det rige dyreliv i området, og al tale om manglende fangst i distriktet måtte forstumme, da det officielt kunne meddeles den skeptiske grønlandsstyrelse, at de 13–14 fangstmænd i det hidtil for dem så ukendte fangst-

område, havde indbragt en årsfangst på ca. 1000 sæler, 115 bjørne, 8 hvalros og 71 ræve foruden en mængde fuglevildt. Moskusokser var vel også gået med i kødfattige måneder, omend fangstmændene havde forbud mod at skyde dem uden i tilfælde af nød. Grønlanderne er dog ferme til at opfinde nødsituationer, når det passer dem, og tog sig ikke forbudet nær. Moskusoksekød smager godt, og skindet var dejligt til soveposer.

Alt burde således have været såre godt i den nye koloni, men der var dog alligevel noget galt, for et par år efter koloniens oprettelse kom den vestgrønlandske præsteviede overkateket til mig under et besøg i landet, ledsaget af to af de ældste og mest troværdige fangere som sandhedsvidner. Og præsten meddelte uden blusel, at befolkningen var blevet bange for at forblive i Scoresbysund og ville rejse tilbage til Angmagssalik – da det nye land var hærget af onde ånder!

Man forklarede samstemmende, at straks efter ankomsten havde man mærket, at der var noget, som puslede omkring koloniområdet, og der var også om natten hørt mærkelige lyde, som måtte være onde ånders tale.

I begyndelsen lød det, som kom de sære lyde fra toppen af de omliggende bjerge, men efterhånden syntes det, som om de onde ånder var kommet ned fra bjergene og nærmere menneskenes bopladser, hvor man i sneen havde set spor, som ikke var trådte af menneskefødder. Befolkningen var desværre nok bleven skræmt af alt det ukendte i det vældige øde og dødsensstille land og ville tilbage til det trygge Angmagssalik trods de gode fangstmuligheder i Scoresbysund.

Det så ud, som var det højst alvorligt ment, og at spillet var tabt; men ved nærmere tale om sagen viste det sig dog, at præsten nok mente, han kunne holde de onde magter stangen med ordets magt, *hvis* vi ville give ham en kirkeklokke, eller endnu bedre, en meget lille kirke som et slags bevis for, at Gud var med ham i hans kamp mod de onde ånder og gav hans ord fornøden magt. Jeg lovede at forsøge at skaffe den betrængte præst en lille kirke og en højtlydende kirkeklokke, og da jeg virkelig fandt en mand, der var rede til at give såvel kirkeklokke som en kirke, hørte man ikke mere officielt om de truende onde ånder. Men der mumles dog stadig en del om, at de overnaturlige væsener har deres spil på Kap Hope, og den ældre del af befolkningen skyer nogle nærliggende klippepartier, hvor de skal husere særlig slemt. Bopladsens skolekapel udstråler desværre ikke den samme åndedræbende kraft som byens store kirke og forholdsvis rungende kirkeklokke.

Efter kolonisternes placering ved de ovennævnte formodede gode fangstpladser, som syntes helt tilfredsstillende såvel fra fangstmændenes som vore synspunkter, og da de frygtede onde ånder var bleven manet i jorden ved kirkens og præstens samvirke, havde Scoresbysund Komiteen tilfulde gennemført sin opgave og bragt det

Scoresbysund-fanger klar til at gå på fangst mellem storisen.

Foto: W. Lüthy

store fjordområde, der ligger ca. 1000 km nord for Angmagssalik, ind under Grønlands Styrelses og Danmarks interesseområde.

Jeg kunne dog ikke helt holde mig fra området og mine østgrønlandske venner, hvis fremtidige skæbne naturligvis lå mig meget stærkt på sinde, og jeg besøgte da også fjorden med nogle års mellemrum, når det franske ekspeditionsskib „Pourquoi pas“ tilbød mig kærkommen skibslejlighed til Scoresbysund, hvilket Grønlands Styrelse åbenbart aldrig havde tænkt sig, at jeg var interesseret i.

Ved disse uofficielle besøg kunne jeg så nogenlunde holde mig a'jour med forholdene i kolonien, indtil jeg i 1934 blev inspektør for Østgrønland, og som sådan havde jeg selvfølgelig fremtidig skibslejlighed til Scoresbysund med årets eneste forsyningskib. I 1935 blev jeg til min store forbavselse opmærksom på, at de to vestgrønlandske ledere af kolonien, handelsbestyreren og præsten, havde tilsidesat den af Scoresbysund Komiteen udarbejdede, og af Grønlands Styrelse godkendte placeeringsplan vedrørende kolonisternes bosættelse ved formodet gode fangstpladser så fjernt fra hinanden som muligt og forsvarligt.

De vestgrønlandske ledere traf denne besynderlige egenmægtige disposition uden at have indhentet Grønlands Styrelses indforståelse med flytning af kolonisterne fra bevist gode fangstområder til en fælles og dårligere boplads. Som erstatning for eventuel mindre fangst, havde kolonisterne nu fået administration, kirke, butik og skole som nærmeste naboer. Dette var måske nok de ledende vestgrønlanderers mål, men det blev afgjort ikke til kolonisternes fremtidige fordel.

Da Grønlands Styrelse blev bekendt med denne højst beklagelige og besynderlige disposition, var de fangerfamilier, der fra Angmagssalik var vant til at bo helt alene i det udstrakte distrikt og fjernt fra butik og skole allerede bleven vænnede til at leve som medlem af et større samfund med de goder og ulemper, som dette uvægerlig fører med sig.

Som fastboende borgere i et bysamfund (1964) må de mænd, der endnu driver fangst som i gamle dage, søge viden om hav for at skaffe det nødvendige og sunde sælkød til familiens rette ernæring samt for ved salg af de dyre sælskind i butikken at få de nødvendigste kontanter til butiksindkøb af indførte fødemidler, beklædningsgenstande, våben, tobak o. s. v., samt helt unødvendige snurrepiberier, som ikke er godt for andet end at lokke pengene fra letsindige sjæle, der ikke kender forskel på godt og dårligt kram.